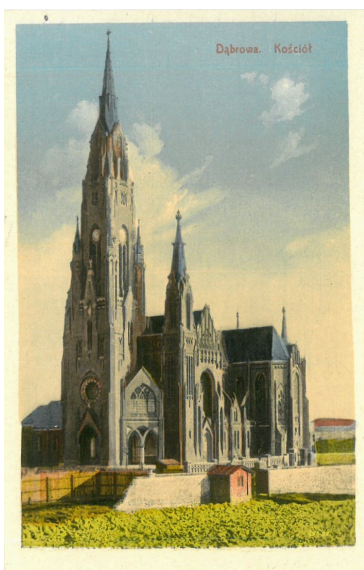

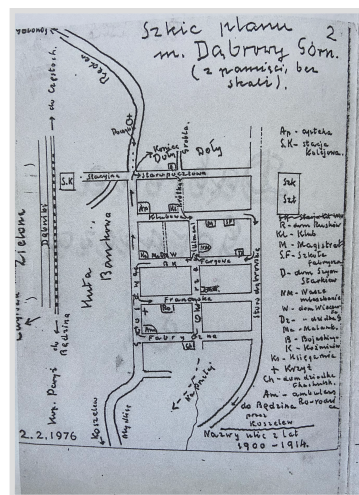
0 pochodzącym z Dąbrowy Górniczej
Edwardzie Gemborku,
wybitnej, a nieznanej postaci ...

Nasze opracowanie opiera się na wynikach poszukiwań internetowych, ale nie tylko...Zostało zainspirowane wspomnieniami Edwarda Gemborka spisanyymi w 1976 r¹.

W tymże roku Edward Gemborek odwiedził rodzinę mieszkającą w Zagłębiu Dąbrowskim, m.in. kuzynkę Jadwigę Wąsikównę², wieloletnią nauczycielkę chemii w dąbrowskich szkołach podstawowych. Po nostalgicznych wędrówkach ulicami Dąbrowy w 1976 r. Edward Gemborek napisał wspomnienia z lat młodości, które stanowią ciekawy i wartościowy dokument o Dąbrowie z początków XX wieku.

Wiele informacji pochodzi z tych wspomnień. Np. plan Dąbrowy naszkicowany przez Edwarda. Natomiast zdjęcie Kościoła parafialnego MB Anielskiej pochodzi z archiwum rodzinnego autork³.

¹ Wspomnienia napisane w Sanderstead, 19.10.1976 r., których kopia jest w naszym posiadaniu.

² Córka Ignacego Wąsika i Józefy z Gęborków, ur. 11.10.1902 r. w Dąbrowie Górniczej. Parę informacji o niej i jej rodzeństwie można znaleźć na stronie:
<https://moja-rodzina.com/wp-content/uploads/2026/06/Nauczycielki-i-kolezanki-Tybyisie.pdf>, str.5.

³ Pocztówka, Wydawnictwo R.Brandys w Strzemieszycach, około 1918 r.

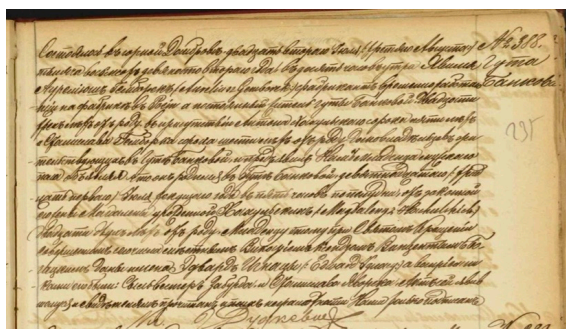
Spis treści

1. O Edwardzie Gemborku
 - 1.1. O rodzinie Gęborków, przodkach ze strony ojca
 - 1.2. O rodzinie Chachulskich, przodkach ze strony matki
2. O Zaburdach, rodzinie Kazimierza Gemborkowej

1. O Edwardzie Gemborku

W metrykach nazwisko zapisywane było w różnej formie. Pisząc o Edwardzie używamy nazwiska Gemborek (tej formy nazwiska najczęściej używał). Przy innych członkach jego rodziny - formy Gęborek.

Edward Ignacy Gemborek urodził się 31.07.1892 r. w Dąbrowie Górniczej, w dzielnicy Huta Bankowa⁴ przy ul. Fabrycznej (dziś Łukasieńskiego) jako syn Aureliusza i Magdaleny z Chachulskich. W jego akcie urodzenia zapisano, że ojciec tymczasowo pracuje w Rosji⁵.

Akt urodzenia Edwarda:

Rodzicami chrzestnymi Edwarda byli: Sylwester Zaburda i Stanisława Jaworska. Metrykę chrztu zapisał ks. Józef Dutkiewicz, pierwszy proboszcz par. św. Aleksandra i inicjator budowy obecnej świątyni.

Gdy Edward miał 6 tygodni, matka razem z nim i jego dwa lata starszym bratem Bronisławem, wyjechała do Moskwy, do męża.

Po siedmiu latach w Rosji Magdalena Gęborkowa wróciła z dziećmi do Dąbrowy i zamieszkała w domu rodziców.

Edward Gemborek rozpoczął naukę w szkole powszechnej. Wspomina, że koledzy słysząc jego nazwisko pytali czy to *jego szkoła*. *Tę szkołę długo tak jeszcze*

⁴ Nazwy *Huta Bankowa* była używana w dwóch znaczeniach: dzielnica mieszkaniowa Huta Bankowa i fabryka „Huta Bankowa“.

⁵ Nie wiemy, na jakich zasadach pracownicy „Huty „Bankowej“ wyjeżdżali do pracy w dalekiej Rosji? Czy były to dobrowolne wyjazdy do pracy czy „przeniesienia służbowe“, związane z dobrymi umiejętnościami? Ojciec Edwarda Gemborka, jak również Sylwester Zaburda (ojciec chrzestny i późniejszy teść Edwarda) byli majstrami. Jak pisze Włodzimierz Starościak, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, właściciel „Huty Bankowej“, miało w Rosji podobne zakłady pracy (W. Starościak, Edukacja regionalna. Ludzie, o których pamiętamy. Stanisław Bocianowski - obywatel społecznik).

nazywano po przeniesieniu jej z budynku dziadka Gęborka na ulicę Sienkiewicza (Targowa). Kierownikiem szkoły był Antoni Starkiewicz (ojciec m.in. dr Szymona Starkiewicza).

Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1904 r. Edward Gemborek podjął⁶ naukę w Siedmioklasowej Szkole Handlowej w Będzinie (dzisiaj I.LO im. M.Kopernika), którą w 1905 r. przekształcono na prywatną Będzińską Szkołę Kupców⁷.

Na stronie tej szkoły Edward jest wymieniony jako jeden z założycieli utworzonego we wrześniu 1908 r. Dąbrowskiego Koła Wycieczkowego, tajnej organizacji, której celem było patriotyczne wychowanie swoich członków, poznanie zabytków przeszłości oraz krajoznawstwo⁸.

W czasach szkolnych Edward mieszkał u dziadków Chachulskich, a dwa lata przed maturą u rodziny Koźmin.

To u tej rodziny poznał Tytusa Filipowicza⁹, który poprzez bratową był spokrewniony z rodziną Koźminów. W tym czasie i w tym domu, jak pisze Edward Gemborek, powstało Dąbrowskie Koło Wycieczkowe i pierwsza drużyna harcerska na przełomie 1910/11 r. Rodzina Koźminów była bardzo muzykalna, ojciec Franciszek był kapelmistrzem orkiestry górniczej i dyrygentem Dąbrowskiego Towarzystwa Muzycznego.

Edward zdecydował się na studia w Szwajcarii i w kwietniu 1911 r. został wpisany na listę studentów wydziału nauk ścisłych na uniwersytecie w Genewie. Jego nazwisko figuruje na listach studentów do lipca 1913 r.¹⁰, czyli przez pięć semestrów. Kraj pochodzenia podano (po francusku) jako: *Rosja(Polska)*. Mieszkał przy ulicy Rue de la Violette i Rue de la Ferme.

W swoich wspomnieniach Edward Gemborek pisze o wakacjach spędzanych u swoich rodziców w Starachowicach (lata 1904-1906)¹¹, a później o wyjazdach z Genewy przez Dąbrowę do rodziców do Kramatorowki (dziś Kramatorsk, pld. Ukraina). Aureliusz i Magdalena Gęborkowie *wrócili w 1919 r. do Dąbrowy i zamieszkali przy ul. Żeromskiego (dawniej ul. Francuska). Aureliusz podjął pracę w*

⁶ W Dąbrowie w tamtym czasie nie było innej szkoły poza Szkołą Sztygarów.

⁷ Była to pierwsza szkoła w Zagłębiu Dąbrowskim z polskim językiem wykładowym. Będzińska Szkoła Kupców nie posiadała praw państwowych i dlatego absolwenci nie mieli prawa do studiowania na uczelniach carskich. Podejmowali studia w Krakowie, Lwowie lub na Zachodzie Europy, bowiem tam ich matury były honorowane. Aby to umożliwić, świadectwa maturalne były pisane w języku polskim, rosyjskim, francuskim i niemieckim.

⁸ <http://pierwszeliceum.bedzin.pl/kopernik/?p=12#more-12>
oraz

https://dabrowa.pl/dg_historia_kalendarium-miejskie_wiek-20.htm#DG_Kalendarium.

⁹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Tytus_Filipowicz

¹⁰ <https://www.unige.ch/archives/adm/documents-en-ligne/listes-des-autorites-professeurs-etudiants-auditeurs-et-laboratoires/>.

¹¹ Ze wspomnień Edwarda Gemborka wynika, że jego rodzice mieszkali do około 1904 r. w Rosji. Potem w Starachowicach, następnie do 1919 r. znowu w Rosji.

„Hucie Bankowej”, chorował. Po przejściu na emeryturę razem z żoną zamieszkał w Sławkowie i tam oboje zmarli w czasie II Wojny Św.

Edward Gemborek 4.01.1919 r. w Szewnej¹² ożenił się z Kazimierą Józefą Zaburdą, lat 21, ur. około 1898 r. w Moskwie.

W akcie ślubu podano, że Edward był nauczycielem gimnazjum żeńskiego w Będzinie. Natomiast zawód jego ojca podano: *mechanik, majster tokarz*.

W sierpniu 1919 r. Edward i Kazimiera Gemborkowie wyjechali do Warszawy.

Edward podjął pracę w państwowym gimnazjum męskim im. Tadeusza Czackiego jako nauczyciel przyrodoznawstwa¹³. Jego uczniami byli m.in. ks. Jan Twardowski¹⁴ oraz Stefan Kisielewski (matura w 1929 r.)¹⁵. Edward Gemborek był członkiem komisji przyrodoznawstwa przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz instruktorem ministerialnym¹⁶. Był autorem podręczników gimnazjalnych oraz wskazówek dydaktycznych dotyczących organizacji ćwiczeń przyrodniczych/biologicznych w pracowniach szkolnych. W latach 1924-1937 opublikował cztery książki, z których przynajmniej jedna była tłumaczona na język niemiecki.

Na liście nauczycieli i innych pracowników XXVII LO im. T. Czackiego w latach 1918-1939 podano nazwisko Edwarda Gemborka jako nauczyciela biologii w latach 1920-1939¹⁷.

W Warszawie Edward Gemborek mieszkał przy ulicy Targowej 14, co wynika z książek telefonicznych z tamtego okresu (np. z roku 1935/36).

Kazimiera Gemborkowa była członkiem Stowarzyszenia Peowiaczek w latach 1930–1935 oraz została zgłoszona do odznaczenia *Krzyżem i Medalem Niepodległości*¹⁸. W Warszawie osiadła również większość jej rodzeństwa. Kazimiera zmarła w Warszawie 3.03.1967 r.

Okres II wojny światowej Edward Gemborek w stopniu podporucznika spędził w Oflagu VIIA w Murnau. Po zakończeniu wojny koleje losu zaprowadziły go do

¹² Szewna to wieś niedaleko Ostrowca Świętokrzyskiego. Do parafii Szewna należała osada Klimkiewiczów, „serce przemysłowego Ostrowca”

(<https://muzeumostrowiec.pl/2025/08/muzeum-lokalnie-klimkiewiczow/>).

W Klimkiewiczowie mieszkał wtedy Sylwester Zaburda z rodziną.

¹³ Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, 1924 r. str. 121.

¹⁴ Magdalena Grzebałkowska, Ksiądz Paradoxs. Biografia Jana Twardowskiego.

¹⁵ <https://www.czacki.edu.pl/static/uploads/2017/04/GazetaOCzackim.pdf>.

¹⁶ Sylwetki polskich dydaktyków i nauczycieli biologii, Kielce 2014.

¹⁷ Nauczyciele i inni pracownicy gimnazjum i liceum im. Tadeusza Czackiego lata 1918-1939.

¹⁸ Dane z depozytu Jadwigi Barthel de Weydenthal

<https://bj.uj.edu.pl/katalogi/rejestr/opisy-podmiot/?id=2716976#142/82>

Wielkiej Brytanii, do której przybył 30 września 1946 r. na statku „RMS Andes“ płynącym z Neapolu do Suothampton. Jego nazwisko i wiek, 54 lata, figurują na liście pasażerów¹⁹.

W Wielkiej Brytanii Edward Gemborek mieszkał m.in. w Sutton, hrabstwo Surrey i pracował nadal jako nauczyciel. W 1955 r. był nauczycielem biologii w „N. Copernicus secondary school“ w Lilfort²⁰. Na podanej w przypisach stronie znajduje się również zdjęcie Edwarda Gemborka. Władał tak biegle językiem angielskim, że wykładał w tymże języku. Pracował również w Kolegium Bożego Miłosierdzia w Fawley Court²¹, polskiej szkole średniej dla chłopców (z internatem).

Edward Gemborek zmarł prawdopodobnie w 1985 r.

1.1. O rodzinie Gęborków, przodkach ze strony ojca

Przodkowie Edwarda to linia Gęborków po Józefie Gęborczyku²² z Zagórza, który ożenił się z Franciszką Wróbel:

- ich syn Antoni, ur. ok. 1788 r., ożenił się w 1813 r. z Marianną Musialik;
- Antoni i Marianna z Musialików Gęborkowie mieli syna Jana, ur. w 1819 r., który w 1841 r. ożenił się z Marianną Probiez. Mieszkali najpierw w Henrykowie²³, a potem w Hucie Bankowej.
- Jan i Marianna z Probiezów Gęborkowie mieli syna Stanisława, ur. ok. 1847 r., który w 1867 r. w Hucie Bankowej ożenił się z Marianną Bednarczyk, córką Macieja i Katarzyny z d. Knapik.

Najstarszym synem Stanisława i Marianny Gęborków był ur. w 1868 ojciec Edwarda, Aureliusz, który w styczniu 1890 r. ożenił się z Magdaleną Chachulską. Mieli dwóch synów:

- **Bronisława**, ur. w grudniu 1890 r., który ożenił się z Zofią Sobczyńską. W styczniu 1922 r. w Starachowicach, par. Wąchock, urodziła się ich córka Danuta Barbara (zm. w 1989 r. w Dąbrowie Górniczej). Zofia Gęborkowa zmarła w listopadzie 1922 r.
- **Edwarda Ignacego**, ur. w 1892 r., o którym mowa w niniejszym opracowaniu.

Pozostałe dzieci Stanisława i Marianny Gęborków urodziły się w latach (stryjowie i ciotki Edwarda):

¹⁹ <https://www.polishresettlementcampsintheuk.co.uk/passengerlist/andes1946.htm>.

²⁰ <https://www.polishresettlementcampsintheuk.co.uk/lilfordschool01.htm>.

²¹ <https://9lib.org/article/nauczycielka-w-lower-bullingham-fawley-court-wielkiej-brytanii.ky6g6dnq>.

²² Nazwisko Gęborek lub Gemborek zapisywane było w starych metrykach również jako Gęborczyk lub Gęborski. W spisach ludności z 1790 r. wymienione są takie nazwiska w Zagórzu, Klimontowie i Będzinie (Archiwum Narodowe w Krakowie, Spisy ludności województwa krakowskiego z lat 1790-1791).

²³ Henryków- osada powstała przy hucie „Henryków“, niedaleko Niwki.

- 1870 - **Stanisława**, w 1889 r. wyszła za mąż za Marcellego Jana Książyńskiego;
- 1873- **Józefa**, w 1891 r. wyszła za mąż za Ignacego Wąsika.
- 1875- **Teodozja**, w 1897 r. wyszła za mąż za Klemensa Czechowskiego (zmarł w 1903 r.), z którym miała 5 dzieci, trzech synów i dwie córki. Wszyscy założyli rodziny. W 1918 r. w Książu Małym Teodozja wyszła za mąż za Jana Zajęckiego.
- 1881 - Julian Bronisław;
- 1883 - **Władysława**, w 1907 r. wyszła za mąż za Wilhelma Wardynia. Krótco po ślubie oboje wyjechali do Ameryki. Tam nosili nazwisko Wardeyn. W 1922 r. mieszkali w Chicago przy ul. Paulina Street. W tym też roku Władysława z trójką dzieci, Heleną ur. w 1908 r., Tadeuszem, ur. w 1911 r. i Janiną, ur. 1919 r., odwiedziła rodzinę w Dąbrowie. W październiku 1922 r. wróciła do Chicago. Rodzina Wardeynów dostała obywatelstwo amerykańskie w styczniu 1923 r.
- 1885 - Wiktoria;
- 1888 - **Jan** - razem z siostrą Władysławą i jej mężem Wilhelmem wyjechał do USA. We wrześniu 1913 r. to prawdopodobnie on ożenił się z Wiktorią Grzelewską, ur. w 1881 r. Jan Gemborek otrzymał obywatelstwo amerykańskie w październiku 1923 r.

Dziadek Edwarda, Stanisław Gęborek, zmarł 28.12.1905 r. w Hucie Bankowej.

Babka Edwarda, Marianna Gęborkow, żyła jeszcze w lipcu 1918 r., co wynika z aktu ślubu córki Teodozji.

1.2. O rodzinie Chachulskich (Hachulskich)²⁴, przodkach ze strony matki

W 1830 r. Szczepan Hachulski, lat 22, kowal, zamieszkały w Nivce, syn Franciszka i Marianny z Gaydzików. ²⁵ ożenił się z Anną Jelonek. Mieli syna Antoniego, ur. w 1847 r. w Nivce.

W 1870 r. Antoni Chachulski ożenił się z Marianną Cieplik, córką Karola i Katarzyny z d. Kret. W tym czasie mieszkał i pracował w Kolonii Ksawera. W Kolonii Ksawera w 1870 r. urodziło się pierwsze dziecko Antoniego i Marianny Chachulskich:

- **Magdalena**, matka Edwarda;

Pozostałe dzieci Antoniego i Marianny Chachulskich, urodzone już w Hucie Bankowej w latach (wujowie i ciotki Edwarda):

- 1873 r. - **Franciszek Joachim**;

²⁴ Edward Gemborek w swoich wspomnieniach używa formy „Chachulski“.

²⁵ W Koziegłówkach w 1787 r. urodził się Franciszek Jan Hachulski, syn Filipa i Katarzyny. Ochrzcił go ks. Wawrzyniec Hachulski, brat ojca, który urodził się w 1758 r. również w Koziegłówkach. Był proboszczem parafii w Koziegłówkach, a później w Będzinie, zasłużonym dla tej parafii. W metrykach pojawiają się Franciszek Hachulski i Marianna Gajdzik (Gadzik), a mianowicie już 1808 r. w Gołonogu. Franciszek Chachulski był do ok. 1818 r. *organistą gołonoskim sprawującym obowiązki urzędnika stanu cywilnego*. W 1818 jako organista podany został jego brat Walenty. Franciszek pracował potem jako organista w Nivce. Tak wynika z aktów urodzenia jego dzieci.

- 1878r. - **Władysława Agripina**, w 1899 r. wyszła za mąż za Ignacego Mirka. Ich córkami były m.in. 1. Kazimiera Kartasińska (1909-1975), żona Stanisława, zasłużona dla szkolnictwa i miasta Warszawy. 2. Krystyna Findzińska (1911-2001), żona Tadeusza, dyplomaty i malarza;
- 1882 - 1904 Henryk;
- 1880 r. - **Zofia Stanisława**, w 1897 r. wyszła za mąż za Tymoteusza Ruska. Edward wspomina dzieci Rusków: Marylę²⁶, Zenia (Zenon), Witka (Wit Modest), Krysę i Dyzia (Dionizy- w 1948 r. nazwisko zostało zmienione na Rusek-Wolski);
- 1883 r. - **Michalina Wacława**, w 1908 r. wyszła za mąż za Lazare Lhote²⁷;
- 1885 r. - **Roman Piotr**, w 1908 r. ożenił się z Marią Lhote²⁸;
- 1887 r. - Antonina;
- 1890 - 1914 Jan;

W styczniu 1906 r. zmarła Marianna Chachulska, babka Edwarda. Pod koniec tego samego roku dziadek Antoni Chachulski, ożenił się z Julianną Jędrzyk, wdową po Aleksandrze i młodszą siostrą swojej pierwszej żony Marianny.

2. O Zaburdach, rodzinie Kazimierzy Gemborkowej

Żona Edwarda Kazimiera Gemborkowa była córką Sylwestra Juliana Zaburdy i Stanisławy Leony z Koralewskich, którzy pobrali się w 1889 r. w Hucie Bankowej. Sylwester Julian Zaburda, urodził się około 1863 r. w Kolonii Reden.

Tak jak Aureliusz Gęborek, był majstrem w „Hucie Bankowej” i do pracy wyjechał też do Rosji, gdzie pracował w Moskwie i Guberni Jekaterynosławskiej.

W 1905 r. wrócił i zamieszkał w Klimkiewiczowie (par. Szewna) koło Ostrowca. W latach 30. XX w. Sylwester i Stanisława Zaburdowie mieszkali już w Warszawie i tam zmarli: Sylwester w 1944, a Stanisława w 1947 r. Pochowani zostali na Cmentarzu Powązkowskim.

Ich dzieci to:

- **Aleksandra Marianna**, ur. w 1891 r. w Hucie Bankowej. W Charkowie 11.08. 1913 r. wyszła za mąż za Wacława Żarskiego (ur. w 1886 r. w Gołonogu). Fakt zawarcia tego małżeństwa zapisany został w parafii w Ostrowcu w 1923 r., akt nr 97.

- **Kazimiera Józefa**, ur. około 1898 r. w Moskwie. To ona w 1919 r. w Szewnej poślubiła Edwarda Gemborka;

- **Helena**, ur. około 1902 r. w parafii Jamburg, gubernia Jekaterynosławska. W Szewnej w 1925 r. wyszła za mąż za Zdzisława Zabłockiego h. Łada, ur. w 1889 r. w Czerlinie, wdowca po Marii Kozłowskiej h. Jastrzębiec (ślub w 1904 r. we Włocławku). Zdzisław Zabłocki posiadał w Ostrowcu dom rolniczo-handlowy.

²⁶ Prawdopodobnie to ona w 1921 r. wyszła za mąż za Antoniego Ziembę. Oboje byli nauczycielami i pracowali w Gołonogu.

²⁷ O Francuzach (i nie tylko) w Dąbrowie Górniczej mowa jest w odrębnym tekście.

²⁸ Zobacz przypis 27.

Zmarł w 1942 r. w Auschwitz. Helena zmarła w 1967 r. w Warszawie.

Ponadto w Klimkiewiczowie w parafii Szewna urodzili się w:

- 1905 r. - **Edward**, inżynier technolog, mieszkał w Warszawie. Żonaty z Wandą Lau (zm. 1940) i Krystyną Boguszewską (ślub w 1943). Do aktu urodzenia dopisano, że w 1967 r. jeszcze raz się ożenił. Edward zmarł w 1981 r. w Warszawie;
- 1909 r. - **Mieczysława Elżbieta**. W Warszawie w 1934 r. wyszła za mąż za Adama Cegielskiego, ur. w 1907 r. w Gułowie, par. Adamów, gdzie jego ojciec był lekarzem.
- 1910 r. - **Leokadia Klementyna**. W Warszawie w 1934 r. wyszła za mąż za Jerzego Kazimierza Jurysa, ur. w 1905 r. w Warszawie. Leokadia zmarła w 1981 r.
- 1910 r. - **Jadwiga Wanda** (siostra bliźniacza Leokadii). W Warszawie w 1936 r. wyszła za mąż za Stanisława Bożydara Kapłonowskiego, ur. w 1911 r. w Januszpolu, par. Krasnopol;

W opracowaniu o Edwardzie Gemborku nie sposób było pominąć ustalenia o korzeniach jego i jego żony Kazimiery. Stanowią one ważną informację o życiu naszych rodaków, zwłaszcza na początku XX wieku.

Ich koleje losu, odpowiedzialność za byt własny i swojej rodziny, niekiedy wielodzietnej, determinowana była pracą. Praca niejednokrotnie wiązała się z uciążliwościami zmian miejsc pobytu i rozłąką z rodziną. Konieczność liczenia na siebie wyzwała w nich potrzebę nauki i doskonalenia umiejętności, a także zdolności adaptacyjne do zmieniających się warunków życia. Mimo zaborów, braku naszego, polskiego państwa byli to ludzie wolnego ducha, jaki zapewniała religia katolicka, gdy miejscem jej kultu był ołtarz z tabernakulum²⁹.

Edward Gemborek tak wspomina zwiedzanie kościoła MB Anielskiej, jego kościoła parafialnego:

Właściwie trudno to nazwać zwiedzaniem. Przecież nic tam nie ma dla mnie nowego. Wszystko znam w nim do ostatniego zakątka. Ale ciągnie mnie tęsknota do miejsca, w którym tyle odniosłem wrażeń i wzruszeń, pociechy i otuchy. ...Więc nie idę zwiedzić, lecz ...odwiedzić tak drogą mi świątynię. Zbliżam się do niej ze skupieniem spóźnionego i zbłąkanego pielgrzyma....

Krótką modlitwa, bezładna, bo mi słów brakło, aby wypowiedzieć wdzięczność i radość, że wreszcie doczekałem się i tu doszedłem w mej pielgrzymce życia, długiej i tak niespodziewanie dalekiej. W pielgrzymce, w której tyle zaznałem utrapień,

²⁹ W 1970 r. ołtarze zastąpiono stołami, a Mszę św. Wszechczasów - nową mszą.

niebezpieczeństw, grozy, głodu, poniewierki, zawodów, a zawsze ręką Opatrzności wydobyty i chroniony, a łaską wspierany...

Organista otwiera drzwi i wprowadza nas do prezbiterium. Po raz pierwszy ujrzałem teraz pusty kościół. Tym mocniej uderza jego ogrom, majestat i cisza. Niby wszystko jest mi znane, a jednak w tej chwili widzę i odczuwam to inaczej.

Pustka, półmrok, cisza - dziwnie usposabiają do skupienia. Myśl mimo woli zwraca się do wielkiego ołtarza. Przecież w nim jest tabernaculum! Już nie czuję pustki, nie przeszkadza mi półmrok. Cisza staje się mimowolnym hołdem dla Majestatu. ON tu jest zawsze z nami, dla nas...